

Türk Romanında Meta-Biyografik Anlatının Gelişimi: Ayşe Kulin'in Romanları Bağlamında Türsel Bir Konumlandırma

The Development of Meta-Biographical Narrative in the Turkish Novel: A Genre-Based Positioning in the Context of Ayşe Kulin's Novels

Cezminur AYDIN^a

ROR

^a Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sakarya, Türkiye, cezminur@sakarya.edu.tr

ÖZ

Geleneksel biyografik anlatı, kronolojik bir izlek ve nesnellik iddiası üzerine inşa edilirken postmodern edebiyatın imkânlarıyla şekillenen meta-biyografik anlatıda anlatı evreni, birbirinden kopuk anlar ve sahneler şeklinde bütünsel olmayan kurgusal bir öznellikte inşa edilir. Köklü bir Osmanlı aile mirası ile erken Cumhuriyet'in toplumsal düzenini tecrübe eden Ayşe Kulin, geleneksel kodlar ile modern dinamiklerin kesişiminde bir yazarlık benimsemiştir. Ayşe Kulin, romanlarında biyografik anlatının geleneksel ve kronolojik kalıplarını esneterek türsel sınırları modern bir kurgu düzlemine taşımış, meta-biyografik yaklaşımların Türk romanındaki gelişimine önemli bir katkı sunmuştur. Yazar, somut verilerle kurmaca unsurları dengeli bir biçimde harmanlayarak eserlerindeki estetik düzeyi yükseltmiş ve çağdaş anlatı tekniklerinin imkânlarından yararlanmıştır. Bu yaklaşım, biyografik söylemin düz bir aktarımdan ziyade kurgusal dünya ile uyumlu, yaratıcı birer metin örüntüsü olarak okunabileceğine işaret eder. Yazarın bu tutumu, biyografik romanın derinlikli bir kurgu modeli olarak alınılmasına ve türün yapısal açıdan yeniden değerlendirilmesine yeni bir ufuk açmaktadır. Türk edebiyatında biyografik anlatı üzerine zengin bir literatür bulunsa da kurgu ile gerçeklik arasındaki ontolojik sınırı muğlaklaştıran meta-biyografik unsurlar henüz yeterince ele alınmamıştır. Bulgular, Kulin'in belge-kurmaca sınırını belirsizleştirip anlatıcıyı özneleştirerek meta-biyografik dönüşümü kurgusal bir pratik olarak derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Metodolojik olarak nitel araştırma modeline dayanan çalışma metin analizi yöntemiyle temellendirilmiştir. Bu doğrultuda çalışma, Kulin'in diğer biyografik eserlerine kıyasla meta-biyografik öğeleri en yoğun ve belirgin şekilde barındıran *Adı: Aylin* ve *Füreya* romanları ekseninde, geleneksel biyografinin melez bir anlatı formuna dönüşümünü metin analizi yöntemiyle çözümlemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler

Ayşe Kulin • postmodern anlatı • biyografi • biyografik roman • meta-biyografik roman.

ABSTRACT

While traditional biographical narrative rests on chronology and a claim of objectivity, the meta-biographical narrative universe, shaped by postmodern literature, is built through a non-holistic,

Keywords

Ayşe Kulin • postmodern narrative • biography •

fictional subjectivity of disconnected moments and scenes. Experiencing both a rooted Ottoman family heritage and the early Republic's social order, Ayşe Kulin has adopted an authorship at the intersection of traditional codes and modern dynamics. In her novels she stretches the traditional, chronological patterns of biographical narrative, carrying generic boundaries onto a modern fictional plane and contributing significantly to meta-biographical approaches in the Turkish novel. By balancing concrete data with fictional elements, the author elevates the aesthetic level of her works and draws on contemporary narrative techniques. This approach indicates that biographical discourse may be read not as straightforward narration but as a creative textual pattern compatible with the fictional world, opening a new horizon for receiving the biographical novel as an in-depth fictional model and for the genre's structural reassessment. Although scholarship on biographical narrative in Turkish literature is rich, meta-biographical elements that blur the ontological boundary between fiction and reality remain insufficiently addressed. The findings reveal that Kulin, by blurring the boundary between document and fiction and subjectifying the narrator, deepens the meta-biographical transformation as a fictional practice. Methodologically, the study adopts a qualitative research model grounded in textual analysis. It therefore analyzes the transformation of traditional biography into a hybrid narrative form through the novels *Adı: Aylin* and *Füreya*, which contain meta-biographical elements most intensely and prominently among Kulin's biographical works.

biographical novel • meta-biographical novel.

Önerilen Atıf / Suggested Citation

Aydın, C. (2026). Türk romanında meta-biyografik anlatının gelişimi: Ayşe Kulin'in romanları bağlamında türsel bir konumlandırma. *Cedid*, 1, 1-17.

Extended Abstract

The rapprochement of genres in the history of literature and the evolution of narrative forms have transformed the ways writers convey reality. In this process, which has become particularly prominent in fictions based on life stories, the traditional biographical narrative approach addresses events along a linear trajectory stretching from birth to death with a claim to absolute objectivity. In contrast, meta-biographical narratives, shaped by the possibilities of postmodern literature, generate a fictional subjectivity through disconnected moments, fragments, and scenes rather than presenting life as an uninterrupted whole. In this context, Ayşe Kulin -who closely experienced the deep-rooted family heritage of the Ottoman Empire and the societal transformations of the early Republican era- has adopted a writing stance that blends traditional and modern dynamics. By loosening the rigid and chronological patterns of biographical texts, the author has carried generic boundaries onto a modern fictional plane and contributed to the development of meta-biographical approaches in Turkish literature. The ties established by art and the modern novel with various disciplines have laid the groundwork for the emergence of rich subgenres addressing the individual's inner world and societal issues.

Biographical and autobiographical novels, which carry real-life stories into the fictional plane, stand out as the most prominent domains of this diversity due to their direct bond with objective reality. However, with the final quarter of the twentieth century, traditional aesthetic acceptances were questioned, and modernist pursuits underwent change through postmodern roman techniques. The meta-biographical novel that emerged in this process represents an innovative stage where the focus shifts from the biographical subject at the center of the narrative to the writing process itself. Defined as "biography reflecting upon biography," this self-reflexive tendency imparts an intellectual dimension that questions within itself humanity's collective memory-building reflex and the limits of art. The nature of the relationship established with documents during the transition from traditional biography to fictional biography has likewise undergone change.

While the traditional approach aims to present a lived life through objective documents, the question of how a life is written became more primary than how it was lived in postmodernist texts. The image of the holistic subject offered by the classical narrator has been replaced by a fragmented subject that lays bare the impossibilities and gaps of biography. Accordingly, the author does not merely include historical documents into the text as mere evidence; rather, by kneading them on the aesthetic ground of the fiction, she makes them an organic part of the narrative. In this process, where documentary insufficiencies are filled through the narrator's interventions and fictional gaps, archival materials transform into dynamic narrative

products. The postmodern biography writer aims to render visible the shifts in meaning, structural gaps, and ontological boundaries within the historical discourse. To this end, narrative techniques such as metafiction, intertextuality, collage, and montage are utilized intensively; letters, diaries, and archival documents are blended with these techniques, transforming the text from a single-layered life story into a polyphonic fictional universe.

In light of all these determined theoretical frameworks, the primary aim of this study is to analyze Ayşe Kulin's novels *Adı: Aylin* and *Füreya* on a meta-biographical plane, examining the author's methods of blending historical documents with literary aesthetics, the narrator's self-reflexive stance, and the processes of reconstructing the biographical subject through postmodern strategies. Based methodologically on a qualitative research model, this study adopts document analysis, addressing the transformation of traditional biography into a blended narrative form around these specific works, which harbor meta-biographical elements most intensely.

The character analysis carried out within the scope of the study reveals that the author has transformed historical figures from classical biography subjects into "textual subjects" shaped within the rules of fiction. The main characters of the novels are not limited solely to their public identities; instead, they have been elevated to the level of deep characters by blending family conflicts, traumatic marriages, psychological isolation processes, and elements of dream and fantasy. The functional presence of secondary characters, on the other hand, supported the relaxing of documentary reality in favor of fictional qualities. Examinations conducted on the time and space construction of the narratives demonstrate that the traditional linear flow is relaxed, allowing temporal and spatial layers to be used simultaneously. Initiating *Adı: Aylin* not with a chronological time flow but directly from an epigraphic time indicating the moment of death and funeral constitutes the most concrete proof of the fictional fragmentation of objective time. While time is divided into moments via flashback and flash-forward techniques, space also evolved from an external backdrop into perceptual expanses. The East-West identity symbolism produced through the location of the Şakir Pasha Mansion and the narrowing London houses parallel to marital crises clearly demonstrated how the objective reality of space is abstracted according to the individual's inner state.

Consequently, the biographical fictions of Ayşe Kulin examined in this study serve as exemplary models of qualified meta-biographical structures where documentary data and fictional elements are harmonized in an aesthetic balance. The author has transformed historical figures, detaching them from the rote patterns and objective boundaries of classical biography, into multi-dimensional "textual subjects" reproduced through intra-textual dynamics. In this

direction, Kulin's adoption of fragmented time models, spatial designs shaped according to the individual's inner perception beyond objective reality, and profound fractures within the characters' psychological worlds are read as concrete projections of the meta-biographical transformation processes in Turkish literature. While rendering visible the strategies of transforming individual life stories from a historical document identity into aesthetic fictional texts through text analysis methodology, this study simultaneously provides a functional contribution to generic explorations, formal breaks, and innovative orientations in narrative techniques within the contemporary Turkish novel.

Giriş

İnsanın varoluşu anlamlandırma gayesiyle ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı kolektif birikim felsefe, bilim ve özellikle bu süreci besleyen en dinamik kaynak olan sanat vasıtasıyla somutlaşır. Söz konusu sanatsal somutlaşmanın en esnek mecralarından biri olan modern roman, yapısal dinamizmi, farklı disiplinlerle kurduğu geçirgen bağlar ve konusal arayışlar doğrultusunda sürekli çeşitlenen alt türlerin doğmasına zemin hazırlamıştır (Tüzer ve Hüküm, 2019, s. 47). Yazınsal türlerin sınıflandırılması bağlamında, tarihsel unsurlardan düşsel evrenlere, toplumsal meselelerden bireyin iç dünyasına kadar uzanan farklı yönelimler anlatıyı tarihî, düşsel, sosyal veya psikolojik roman gibi biçimlere ayırmaktadır. Bununla birlikte somut yaşam öykülerini kurmaca alanına taşıyan biyografik ve otobiyografik romanlar ise türün nesnel gerçeklikle kurduğu doğrudan bağı simgeleyen en belirgin alanlar olarak öne çıkmaktadır (Çetin, 2017, s. 71-102).

Ancak 20. yüzyılın son çeyreği, geleneksel roman estetiğinin kuramsal kabullerinin sorgulandığı ve klasik biçimlerin dönüştüğü yeni bir evreyi beraberinde getirmiştir. Temelleri modernist romanda atılan deneysel arayış, postmodern roman estetiğiyle birlikte daha keskin bir noktaya ulaşmıştır (Çetişli, 2016, s. 55). Edebî türün gerçeklikle kurduğu bağı postmodern bir eleştiriyle sorgulandığı bu dönemde meta-biyografik roman, kurmaca dünyasının ulaştığı yenilikçi yapısal aşamalardan birini temsil eder. Nitekim biyografi ile kurmaca biyografi arasındaki temel ayrım da tam bu noktada, anlatı odağının biyografik öznenin yazım sürecinin kendisine kaymasıyla belirginleşir. Ünlü'nün “biyografi üzerine düşünen biyografi” olarak tanımladığı bu öz-yansıtma ve meta-biyografik eğilim (2015, s. 79), aslında insanlığın ortak hafıza biriktirme pratiklerini ve bu birikimin sanatsal sınırlarını kendi içinde sorgulayan üst düzey bir entelektüel refleks sunar. Bu refleksin bir uzantısı olarak şekillenen meta-biyografik anlatı, yaşamı kesintisiz bir blok hâlinde sunmak yerine, o hayatın izi sürülürken karşılaşılan fragmanlarla, ontolojik çelişkilerle ve boşluklarla ilgilenir. Belgesel yetersizliklerin anlatıcının müdahaleleriyle doldurulduğu bu süreçte, gerçek ile kurgunun iç içe geçtiği karma bir yapı meydana getirilirken okur da metnin inşa süreçlerine tanıklık etmeye davet edilir.

Geleneksel biyografi türü, bireyin yaşam öyküsünü doğumdan ölüme değin doğrusal bir kronoloji ve nesnellik iddiası çerçevesinde sunan bir yapı arz eder. Ancak bu katı formun kurmaca unsurlarla harmanlanması ve zaman algısının parçalanması, biyografik anlatının roman türü içerisinde dinamik bir temsil alanı bulmasını sağlamıştır. Biyografik roman olarak adlandırılan türde, kurgusal öğelerin belgesel gerçekliği dönüştürecek kadar baskın hâle geçmesi, türün kendi üzerine düşünen meta-kurgusal bir nitelik kazanmasına yol açmıştır (Ünlü, 2015, s. 75). Bu noktada anlatı; sadece bir hayatı nakletmekle kalmaz, bizzat kurgunun kendi varlığını ve postmodern inşa sürecini sorunsallaştırır. Söz konusu perspektif, geçmişin şimdinin kurgu stratejileriyle yeniden üretilen dinamik bir yapı olarak ele alınmasını sağlar. Böylece biyografi, durağan bir kayıt aracı olmaktan çıkarak yazar, anlatıcı ve özne sınırlarının iç içe geçtiği çok katmanlı bir üstkurmaca zeminine dönüşür.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren biyografi türü içerisinde filizlenen kurmaca arayışlar, türün geleneksel sınırlarını sarsan yapısal bir dönüşümü temsil eder (Tekcan, 2011, s. 155-156). Bu doğrultuda biyografi ve roman yazarı arasındaki ayrım, belgeyle kurulan ilişkide somutlaşır. Geleneksel biyografi, yaşanmış bir hayatı nesnel belgelerle doğrusal bir izlekte sunmayı amaçlarken çağdaş anlatıda bir yaşamın nasıl yazıldığı, nasıl yaşandığından daha öncelikli bir meseledir (Nadal, 1984, s. 186). Klasik anlatıcının sunduğu “bütünsel özne” imajı, yerini biyografinin imkânsızlıklarını ve boşluklarını itiraf eden parçalı bir özneye bırakmıştır. Bu bağlamda kurmaca biyografi yazarı, tarihsel belgeleri salt birer kanıt olarak metne dâhil etmez. Aksine bu unsurları kurgunun estetik zemininde yoğurarak anlatının organik bir parçası hâline getirir. Çağdaş anlatıcı, arşivsel malzemeyi metnin katı sınırları dışına çıkararak öznenin iç dünyası ve kurgunun iç mantığıyla harmanlar. Böylece belge, geçmişin statik bir kanıt olmaktan sıyrılarak, kurgusal gerçekliğin çok katmanlı yapısını inşa eden dinamik bir anlatı

ögesine dönüşür. Postmodern biyografi yazarı, belgelerin inşa ettiği tarihsel söylemin içindeki anlam kaymalarını, yapısal boşlukları ve ontolojik sınırları görünür kılmayı hedefler (Oppermann, 2006, s. 58). Bu dönüşüm sürecinde kurmaca biyografi, başta metinlerarasılık olmak üzere üstkurmaca, kolaj ve montaj gibi postmodern anlatı tekniklerini temel birer yapı taşı olarak kullanır. Arşiv belgelerini, mektupları veya günlükleri bu tekniklerle harmanlayan çağdaş yazarlar, metni tek katmanlı bir yaşam öyküsü olmaktan çıkararak çok sesli bir kurgusal evrene dönüştürür.

Belirlenen kuramsal çerçeve ışığında çalışmanın amacı, Ayşe Kulin'in *Adı: Aylın ve Füreya* romanlarını meta-biyografik düzlemde çözümlemektir. Araştırmada yazarın tarihsel belgeyi kurgusal estetikle bütünleştirme yöntemleri, anlatıcının öz-yansıtımlı tutumu ve postmodern stratejilerle biyografik özneyi yeniden inşa süreci incelenmektedir.

1. Modern Türk Edebiyatında Biyografi Türünün İçeriksel Sınıflandırması ve Meta-Biyografik Dönüşüm

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Batı eksenli kültürel ve edebî dönüşüm, Türk yazın hayatına yeni türlerin dâhil olmasını sağlamıştır. Batı edebiyatından yapılan çeviriler ve ardından üretilen ilk telif eserler, temelde değişen medeniyet tasavvurunun şekillendirdiği yeni insan tipini somutlaştırma arayışının bir sonucudur. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle, modernleşme dönemi Türk yazın hayatının kökeninde bir “medeniyet krizi” yatar (Tanpınar, 2005, s. 104). Bahsi geçen bu modern kırılma, dönemin fikrî ortamında şekillenecek olan yeni insan tipinin değer yargılarını ve kültürel dayanaklarını sorgulatırken insanı ve onun yaşam öyküsünü merkeze alan biyografi türünü de doğrudan etkilemiştir. Yaklaşık 150 yıllık bir gelişim gösteren ve Tanzimat yazarları tarafından temelleri atılan bu tür, hem yapısal hem de içeriksel boyutlarıyla, yeni eğilimler doğrultusunda şekillenmiştir (Ateş, 2022, s. 338).

Klasik biyografi yazıcılığının kolektif yapısından sıyrılarak modern evreye geçişteki en radikal kırılma, ansiklopedik grup biyografileri yerine müstakil ve tekil birey yaşamlarına odaklanan eserlerin üretilmeye başlanmasıdır. Tanzimat dönemi biyografilerinde portresi çizilen figür, henüz tam manasıyla modern birey kimliği taşımamaktadır. Fakat dönemin geçiş dönemi özelliklerinin bir uzantısı olarak hem geleneksel hem de modern unsurları barındıran yaşam öyküleri üretilmiştir. Sanatsal yaratım sürecinde, kurmaca düzleme aktarılan öznelerin dış dünyadaki nesnel karşılıklarıyla olan bağı her zaman doğrusal değildir. Zira bu figürler, yazarın zihinsel süzgecinden geçerek yazınsal evrende yeniden inşa edilmiş şahsiyetlerdir (Moran, 1988, s. 206). Ancak bu dönüşüm radikal bir kopuş şeklinde gerçekleşmemiş, geleneksel Doğu biyografi yazıcılığı mirası, yenileşme evresindeki modern biyografi formlarıyla bir süre daha eş zamanlı olarak varlığını korumuştur (Ateş, 2022, s. 338).

Türk yazınında biyografinin gelişim çizgisi incelendiğinde, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki süreç; resmî ve tarihî kayıtlar, modernleşen tezkireler, mesleki grup biyografileri, ansiklopedi maddeleri, müstakil yaşam öyküleri, mukaddimeler, hatıratlar, edebiyat tarihleri ve anma toplantıları gibi geniş bir içeriksel çeşitlilik gösterir (Ateş, 2022, s. 340). Bu dönemde devlet yapısının değişmesi, gazete ve edebiyatın halkı eğitmek için kullanılması biyografinin kapsamını genişletmiş; böylece sadece devlet büyükleri değil, alt düzey memurlar ve bilim insanları da biyografilere konu olmaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise biyografinin gelişimi siyasi, toplumsal ve ideolojik değişimlere paralel olarak şekillenir. Bu dönemde Batı merkezli biyografi teorilerinin Türk yazını üzerindeki somut yansımaları, psikolojik derinliği esas alan psikanalizin biyografiyle birleşmesi ve kurgusal esnekliği ön plana çıkaran meta-biyografik yapıtların üretilmesi olmak üzere iki temel mecra da kendisini göstermiştir. Doğrudan doğruya biyografi teorisiyle sınırlı kalmaksızın, postmodern anlayışın kültür-sanat dünyasında hâkimiyet kurması da bu yeni türlerin Türk yazınında zemin bulmasını kolaylaştırmıştır. Dönemin biyografik çıktıları edebî, siyasi-tarihî ve psiko-biyografilerin yanı sıra söyleşi/röportaj kitapları, portre çalışmaları, biyografik hatıratlar, kurumsal biyografiler,

modern grup biyografileri ile kurgusal yönü ağır basan melez meta-biyografiler başlıklarında sınıflandırılabilir (Çetindaş, 2016, s. 74-75; Ateş, 2022, s. 380).

Kurmaca alanındaki yenilikler biyografiyi yapı yönünden değişime uğratmış, dışsal gerçekliğin romanın içsel evrenine sızması bilinçli bir strateji doğrultusunda üstkurmaca katmanına dönüştürülmüştür (Ören, 2015, s. 159).

Biyografi yazıcılığının tarihsel süreçte geçirdiği bu evrim, türün sınırlarının ne denli genişlediğini ve diğer yazınsal formlarla nasıl iç içe geçtiğini açıkça ortaya koymaktadır. Cumhuriyet dönemi sonrasında kurgu ile gerçeklik arasındaki ontolojik ayrımın belirsizleşmesi, biyografiyi yalnızca bir yaşam öyküsü aktarımı olmaktan çıkarak edebî bir inşa sürecine dönüştürmüştür. Abrams (1999, s. 94) kurguyu, yaşanmış hadiselerin bir raporu olmaktan ziyade tahayyül edilerek inşa edilmiş her türlü edebî anlatı olarak tanımlarken, Göktürk (1997, s. 10) kurmaca metinlerin özünü, mevcut gerçeklik üzerine inşa edilmiş kurgusal bir hakikatin okura aktarılması süreci olarak görür. Çıkla da kurmaca kavramını, hayalî bir inşa süreci olarak değerlendirir (Çıkla, 2002, s. 15). Yapılan bu tanımların ışığında postmodernizmin kurgusal imkânlarıyla şekillenen meta-biyografik yönelim, modern Türk romanında biyografik dönüşümün ulaştığı önemli evrelerden birini oluşturur. Geleneksel olay örgüsünün dışına çıkan postmodern roman, doğrusal ve kronolojik zaman dizgesini kırarak neden-sonuç bağından kopuk, belirsiz ve değişken bir anlatıcı figürü inşa eder. Montaj gibi tekniklerin devreye girmesiyle klasik metin yapısını köklü bir dönüşüme uğratır (Yeter Şahin, 2019, s. 51).

Klasik biyografi çalışmalarının bile aslında metinsel ve kurgusal bir doğaya sahip olduğunun tartışıldığı postmodern çağda, gerçeklik algısı sarsılmış ve saf biyografi ile biyografik roman arasındaki sınır çizgisi belirsizleşmiştir. Postmodernizmin Türk yazınında zemin bulmasıyla birlikte, biyografi yazarının ham veriyi kendi anlatı dünyasında yeniden yapılandığı ve bu melez yapıları karşılayan meta-biyografi türünün kayda değer örnekleri verilmeye başlanmıştır.

2. Biyografiden Kurmacaya: Ayşe Kulin Anlatılarında Meta-Biyografik Dönüşüm

Postmodernizmin sunduğu geniş anlatım imkânları, Türk edebiyatında özellikle biyografik kurgunun meta-biyografik bir nitelik kazanmasında özgün bir karşılık bulmuştur. Türk edebiyatında biyografik romanın gelişim çizgisi incelendiğinde Ayşe Kulin, bu dönüşümün görünürlüğüne önemli katkılar sağlayan ve türün sınırlarını esneten yazarlar arasında yer alır. Kulin, toplumsal hafızada iz bırakmış tarihsel öznelere yalnızca yalın birer biyografi nesnesi olarak aktarmak yerine, kurmaca stratejilerle yeniden inşa ederek onları derinlikli birer kurmaca karaktere dönüştürür. Yazarın özellikle belgesel gerçeğin boşluklarını estetik müdahalelerle doldurması ve anlatıcıyı kurgunun aktif bir parçası kılması, bu meta-biyografik dönüşümü destekleyen temel saptamalardır.

Belgeleri kurgusal birer enstrümana dönüştüren ve anlatı sürecini bizzat metne dâhil eden bu yaklaşım, biyografik anlatıyı didaktik bir kalıp olmaktan uzaklaştırarak kurmaca düzleme taşımıştır. Anlatmaya bağlı edebî metinlerin kurgusal tutarlılığını belirleyen temel ölçü de metni var eden yapı unsurlarının kendi aralarında kurdukları tutarlı ve bütünlük bağıdır. Geleneksel ve modernist roman anlayışında olay örgüsü, anlatıcı, şahıs kadrosu, zaman ve mekân gibi kurucu bileşenler, neden-sonuç ilişkisine dayalı nesnel veya psikolojik bir bütünlük üretmek üzere tertip edilirken, postmodern estetiğin ve türsel sınırların belirsizleştiği bir alan olan meta-biyografinin kurgusal evreninde bu düzen yerini, parçalı ve değişken bir “anlatı mimarisine” bırakır.

Kulin’in romanlarındaki bu yapısal dönüşümü anlamak eserin iskeletini oluşturan temel öğelerin, postmodernizmin sunduğu esneklikle nasıl yeniden şekillendirildiğini incelemeyi gerektirir. Yazar, kronolojik olay dizisini zamanın çok boyutlu yapısıyla parçalar. Tekil anlatıcı otoritesi yerine birden fazla sesin yer aldığı bir anlatım tarzı kurar. Tarihsel figürleri klasik

biyografik sınırların ötesine taşıyarak derinlikli kurmaca öznelere hâline getirir ve mekânı, çevresel bir dekordan çıkarıp karakterin iç dünyasını yansıtan algısal bir boyuta dönüştürür. Bu bağlamda, söz konusu anlatı mimarisini var eden temel unsurlar olay örgüsünün postmodern dönüşümü, anlatıcı ve bakış açısındaki çeşitlilik, şahıs kadrosunun kurmaca özneye evrilmesi ile zaman ve mekân algısının değişimi, teorik temellerle ve romandaki somut karşılıklarıyla aşağıda tahlil edilmektedir.

2.1. Meta-biyografik anlatılarda tarihsel figürden metinsel özneye dönüşümü

Klasik biyografi ve geleneksel biyografik roman yazımında şahıs kadrosu, dış dünyada nesnel olarak var olmuş tarihsel figürlere karşılık gelir. Geleneksel yapı bu figürleri toplumsal rolleri, başarıları veya belgelenebilir yaşam öyküleri ekseninde doğrusal ve statik bir bütünlük içinde sunarken, postmodern estetiğin egemen olduğu kurgu dünyasında bu yaklaşım köklü bir değişim geçirir. Somut dünyanın görünür bireylerini ya da geleneksel karakter psikolojilerini geride bırakan bu yeni bakış açısı, psikanalitik kırılmaların doğurduğu sıra dışı öznelere “yeni kahramanlar” olarak sahneye çıkarır (Akay, 2005, s. 150). Bu kurgusal kırılma, biyografik gerçekliğin kurmaca ile iç içe geçtiği meta-biyografik roman zemininde, tarihsel şahsiyetlerin yalnızca birer biyografi nesnesi olmaktan sıyrılarak yazınsal düzlemde yeniden inşa edilmiş birer metinsel özneye evrilmesini zorunlu kılar.

Ayşe Kulin’in meta-biyografik dünyasında, somut dünyada yaşamış gerçek tarihsel figürler, birer “hatırlanmış kişi” olarak kurmaca evrenin merkezine yerleşir ve anlatının tüm yükünü sırtlanan “esas kişi” konumunu alır. Kulin’in bu sahada incelenen eserlerindeki başkışileri olan Aylin Cates Radomisli ve Füreyâ Koral, sosyokültürel ve psikolojik düzlemde belirli ortak paydalar taşırlar. Her iki karakter de köklü, varlıklı ve nüfuzlu ailelerin (Hilmi Paşa, Şakir Paşa) modern, kültür seviyesi yüksek ve yaşamda kalıcı iz bırakma arzusuyla yanıp tutuşan güçlü kadın figürleridir. Meta-biyografik anlatının kurucu niteliği tam bu noktada belirir. Gerçek yaşamda üst düzey ve popüler birer tarihsel şahsiyet olan bu öznelere, klasik bir biyografinin inceleme konusu olmaktan çıkarılır. Yazar, bu isimlerin büyük tarihsel rollerini ve toplumsal görünümünü arka plana iterek onları günlük hayatın sıradan açmazları, bireysel varoluş sancıları ve psikanalitik kırılmalarıyla sahneye taşır. Böylece nesnel biyografinin “gerçek kişisi”, tarihsel bir vesika olmaktan sıyrılarak bütünüyle kurgunun var ettiği ve dil vasıtasıyla biçimlendirilen birer “metin öznesi” konumuna geçer.

Postmodern romanda tarihî figürlerin kolektif ya da işlevsel roller yerine, doğrudan kendi insani varoluşları ve bireysel kimlikleriyle (Sazyek, 2002, s. 520) metinde temsil edilmeleri, Kulin’in karakter inşasında psikanalitik temellere dayandırılır. Kulin’in meta-biyografik öznelere, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde derin çatışmalar yaşarlar. *Adı: Aylin*’de başkışinin sıksa, çilli ve yaramaz bir çocukluktan, girdiği her ortamda bakışları üzerinde toplayan bir kadına dönüşmesi hayatı boyunca koruduğu onurlu, titiz ve kararlı çizgisi, karakterin içsel dünyasındaki karmaşıklığı kurmaca adına derinleştirir. Benzer şekilde *Füreyâ* romanında başkışinin Doğu ve Batı kültürü arasında sıkışmışlığını Büyükağa’daki Şakir Paşa Konağı’nın “cami ile kilise arasında konumlanmasıyla” sembolize etmesi, gerçek bir şahsiyetin mekân-psikoloji ilişkisi üzerinden nasıl estetik bir metin öznesine dönüştüğünü gösterir. Gerçek kişinin metinsel bir özneye evrilmesindeki en büyük psikanalitik kırılma ise aile erkeklerinin sadakatsizlikleri, Füreyâ’nın hayran olduğu babası Emin Bey’in annesi Hakkiye Hanım’ı aldatması ve dayısı Cevat’ın dedesi Şakir Paşa’yı vurması gibi trajedilerle karakterlerin iç dünyasında yaratılan yaralardır. Yazar, bu nesnel travmaları kurmaca düzleme aktarırken karakteri konaktan kaçarcasına evliliklere iten birer psikolojik itici güce dönüştürür (Kulin, 2017).

Nesnel gerçeklik ile kurmacayı bir arada işlemenin postmodern romandaki temel gerekçelerinden biri de fantastiğin geleneksel algısını kırarak onu gerçeklikle sentezlemektir (Sazyek, 2002, s. 514). Kulin’in romanlarında bu bütüncül kurgu ile kesintili anlatım biçimi,

tarihsel figürlerin yaşamlarındaki rüya, fantezi ve beklenmedik dönüşüm anlarıyla somutluk kazanır. Fürey'a'nın dokuz yaşındayken Mustafa Kemal'e duyduğu hayranlığı bir 'aşk' olarak tanımlaması ve ilerleyen yıllarda hatıra defterine yazdığı "Millet sizden çok şey bekliyor... çalışmalı ve bir şeyler vermelisiniz bu memlekete" notunu kutsal bir emanet gibi taşıması, tarihsel figürün idealize edilmiş bir misyonla yeniden kurgulanmasıdır. Karakterlerin deneyimlediği kâbuslar, mutlak yalnızlıklar ve hastalıklar (Fürey'a'nın verem teşhisiyle İsviçre sanatoryumunda akciğerinin bir kısmının alınması, Aylin'in altı kez düşük yapması ve Körfez Savaşı dönüşü eşi Joe Cates'in boşanma talebiyle sarsılması) nesnel yaşam öyküsü sürekliliğini parçalar. Fürey'a'nın ölümün kıyısında teyzelerinin yönlendirmesiyle sanatoryum odasında toprağa şekil vererek âdeta küllerinden yeniden doğması, biyografik bir verinin kurgusal evrende fantezi ve gerçeklik sınırında estetik bir iyileşme mitine dönüştürülmesidir (Aydın, 2021, s. 56-72). Meta-biyografik yapıda, ana kişilerin metinsel özneye dönüştürülmesine Kulin'in aile biyografisi niteliğindeki geniş yardımcı karakter kadrosu eşlik eder. Anlatıda yer alan Nilüfer, Prens Senusi, Jean Pierre, Mişel, Kılıç Ali ve Selahattin gibi figürler, yalnızca tarihsel tanıklar değil; esas kişilerin geçirdiği dönüşümleri ve uğradıkları trajedileri belirginleştiren anlatısal işlevlere sahip kurmaca öznelerdir. Söz gelimi Fürey'a'nın ilk eşi Selahattin'in alkol bağımlılığı ve fiziksel şiddeti yüzünden merdivenlerden yuvarlanarak bebeğini kaybetmesi, Aylin'in Prens Senusi tarafından üzerine kapıların kilitlendiği saray esaretinden kaçışı bu duruma örnektir (Kulin, 2005). Metinlerin sonlanış biçimleri de bu dönüşümü tamamlar. *Adı: Aylin*'de başkışının 19 Ocak 1995'te kendi arabasının altında gizemli bir şekilde ölü bulunmasıyla tamamlanmış kesin bir son seçilirken, postmodernizmin ucu açık sergileme mantığı da türe dâhil edilir.

Kulin'in meta-biyografik mimarisinde şahıs kadrosu, belgesel gerçekliğin sunduğu katı birer tarihsel figür tasviri olmaktan bütünüyle uzaklaşır. Karakterler, psikanalitik kırılmaları, yaşadıkları travmatik evlilikleri, fantezi ve gerçeklik senteziyle donatılan iç dünyaları ve parçalı dilin böldüğü kurgusal uzamlar içinde yeniden üretilir. Neticede bu özneler, nesnel birer biyografi verisi olmaktan sıyrılıp tamamen metnin estetik kurallarınca yönetilen meta-biyografik romanlarda birer "metinsel özneye" dönüşürler.

2.2. Meta-biyografik anlatılarda olay örgüsünün postmodern dönüşümü

Olay örgüsü anlatı odaklı kurgularda yazar, olayları bir anlatıcı kanalıyla okura aktarır. Olayların kendi içindeki bağlantıları ve bu bağların metne yansıtılma stratejisi, eserin olay örgüsünü oluşturur. Olay örgüsü, karakterler ve yaşantılar arasında yapısal bir bağ kurmaktadır (Çetin, 2017, s. 189). Postmodern anlatıların olay örgüsü de geleneksel ve modern roman kalıplarından ayrışır. Bu dönemde kahraman merkezli doğrusal olay örgüsünden uzaklaşarak, belirsizliklerin yön verdiği yeni bir kurgu sistemine geçilir (Moran, 2009, s. 264).

Postmodern evrede büyük üst anlatılar tasfiye edilerek, yerel anlatılara ve küçük öykülere odaklanılmıştır. Postmodernistler, bu yolla büyük meta-anlatıların sonunu getirerek modernizmin tahakkümünden tamamen sıyrılmayı amaçlamışlardır. Ancak öte yandan, ironinin, oyun kuramının ve çoğulculuğun ön plana çıktığı, yerleşik formların parçalandığı yeni bir anlatı düzlemi var edilmiştir. Temelinde bir düş oyununu barındıran bu roman anlayışında, üstkurmaca ve metinlerarasılık teknikleri kullanılarak türün sınırları genişletilir (Eliuz, 2016, s. 12).

Modernizm eleştirisi üzerine temellenen postmodernizm gerçek ile gerçek dışının, hakikat ile kurmacanın iç içe geçtiği, rasyonel akıl ve mantık sınırlarını zorlayan bir fantezi ve imajlar dünyası sunar. İnşa edilen bu yeni, gizemli ve kolayca nüfuz edilemeyen kurmaca evren, tam da bu karmaşık yapısı sayesinde okuyucuyu kendisine çekmektedir (Çetişli, 2006, s. 161). Kurmacanın sınırlarının zorlanmasıyla oluşan anlatımların, özünde gerçeklik savı bulunduran biyografik anlatılarla ortak bir zeminde postmodern etkilerle buluşması ortaya daha çok kurgu yönü ağır basan özgün bir tür niteliğindeki meta-biyografik anlatıları ortaya çıkarmıştır.

Ayşe Kulin, biyografik yapıtlarındaki olay zincirini geleneksel formlardan ziyade modern ve postmodern anlatım ilkeleri doğrultusunda yapılandırır. Postmodern kurmacanın imkânlarından geniş ölçüde yararlanan yazar, gerçeklik ile kurguyu oldukça hassas bir dengede bir araya getirir. Metindeki inandırıcılık duygusunu pekiştirmek amacıyla da tarihsel belgeleri sanatsal bir dönüşüme uğratarak olay örgüsünün içine entegre eder. Gerçek ile mistik olanın ötesine geçen bu düzende, olaylar gerçekliği aşan bir rastlantısallıkla birbirine eklenir. Metinlerin sınırları silinir, alıntılar bağlamından kopararak birer metinlerarası labirente dönüştürülür (Akay, 2005, s. 150).

Kulin, *Adı: Aylin* romanında doğrusal olmayan zamansal bir kurgu inşa etmek amacıyla postmodern anlatımın temel taşlarından olan üstkurmaca tekniğine başvurur. Yazar, bu eserde sondan başlatma tekniğini kullanarak başkarakterin cenaze merasimini bir çıkış noktası olarak belirler. Romanın ilk kurgusal sahnesi, yapıtın hem başlangıç noktasını hem de bitiş noktasını meydana getirir. Belirli yaşam kesitlerinin odağa alındığı eserde olay zinciri, özetleme tekniğiyle desteklenen kronoloji dışı geri dönüşler ve ileri sıçrayışlarla yapılandırılır. Ölümün hemen ardındaki ilk anlarla açılan olay akışı, düz bir zaman çizgisini takip etmeksizin karakterin köklerine, çocukluk evrelerine ve gençlik yıllarına uzanarak yakın çevresi üzerinden onun kültürel ve entelektüel birikimini okura aktarır. Olay akışının kapanış aşamasında ise kurgu zamanı, başlangıçtaki o ölüm anına doğru başlangıç noktasıyla bütünleşecek biçimde ilerletilir. Romanın son kurgusal aşamasında, anlatım düzleminde de dikkate değer bir değişim gerçekleşir, çerçeve hikâyedeki yardımcı figürler birer kahraman-anlatıcı vasfıyla sürece dâhil olur. Yan karakterlerin, başkişi Aylin ile geçirdikleri son anları kendi perspektiflerinden paylaşımlarıyla birlikte, eserin hem çok sesli anlatım mimarisi tamamlanır hem de döngüsel olay akışı nihayete erdirilir.

Kulin, *Füreya* romanında da doğrusal bir olay örgüsü tercih etmez; aksine çerçeve bir anlatı içerisine yerleştirilmiş, iç içe geçen çok katmanlı olayları sahneler. Yapıtta çift zamanlı bir izlek ve bu zamansal düzleme oturtulmuş iki farklı olay örgüsü mevcuttur ki bu strateji yazarın diğer biyografik kurgularında da gözlemlenir. Geleneksel serim tekniğinin aksine olayların akışı, belirlenen merkezî bir karakter veya olay ekseninde genişleyen aşamalı bir yapıyla kurgulanır. Kulin, bu romanda olay örgüsünü ortadan başlatma tekniğiyle kurgulayarak anlatıyı doğrudan gelişme safhasından açar ve geçmişi geriye dönüş teknikleriyle metne dâhil eder. Birbirini doğrudan etkileyen bu kronolojik kırılmalar ve kurgusal katmanlar, Kulin'in biyografik yapıtlarındaki üstkurmaca tekniklerini olay örgüsünün merkezine yerleştirerek metnin kurmaca tabiatını görünür kılar.

Kulin'in her iki meta-biyografik romanında da olaylar, iç içe geçen halkalar biçiminde yapılandırılır. Bu yapıtların ortak paydası, merkezî konumdaki bir kadın karakter etrafında şekillenen ve çevre figürlerin eklenmesiyle genişleyen olay zinciridir. Kulin'in biyografik kurgularında başkişinin hayat hikâyeleri soyağacı tablosu ve aile fertlerinin tanıtımıyla açılır. Başkişinin yaşam evreleri çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerini kapsayacak biçimde yapılandırılmış bir çerçeve olay örgüsü temelinde sunulur. Olay örgüsü inşa edilirken başkarakterlerin yaşam kronolojisindeki her anın metne aktarılamaması, teknik bir zorunluluk olarak özetleme yöntemine ve zamana dayalı atlamalara başvurulmasını zorunlu kılar. Kurguya zamansal bir sınır çizilmesi metni biyografi türüne bağlarken, çerçeve olay örgüsünün içindeki olayların esnek sıralanışı, yapıtı kurmaca nitelikli meta-biyografiye yaklaştırır. Başvurulan montaj stratejisiyle, kurmaca yapı alışımlı uyumlu bütünlüğünden uzaklaştırılarak kendi içinde modüler parçalardan örülü farklı yapılardan oluşan bir ürüne evrilir (Eliuz, 2016, s. 146).

Kulin, biyografik kurgularında geleneksel kronolojiyi parçalayıp zaman dizimini bozarak kurgusal bir oyun alanı yaratır. Nitekim yazar, gerçek hayatta yaşamış olan Aylin ve Füreya'yı tarihsel birer figür olmanın ötesine taşıyarak onları üstkurmacanın kurallarıyla yeniden üretilen metinsel birer özneye dönüştürür (Lyotard, 1990, s. 29-31). Bütün bu kurgusal stratejiler, yazarın olay zincirini doğrusal olmayan bir zaman akışıyla kurgulaması, bu yapıtları klasik birer

yaşam öyküsü olmaktan çıkararak meta-biyografik roman düzleminin nitelikli örnekleri konumuna yükseltir.

2.3. Meta-biyografik anlatılarda anlatıcı ve bakış açısının çoğulculaşması

Anlatı dünyasında olayların estetik niteliğini, dilsel karakterini ve algısal boyutunu belirleyen temel unsur, anlatıcının konumu ve seçilen bakış açısıdır. Edebî metinde kurgusal öznenin kimliği, hikâyenin tınısını doğrudan tayin ettiği gibi, kurgunun karmaşık değerler dizgesini çözümlemek de ancak bu bakış açısının kavranmasıyla mümkündür (Kolcu, 2006, s. 22). Dolayısıyla metnin iç yapı bileşenlerini karmaşadan uzak, harmonik bir bütünlük içerisinde okura aktarabilmenin yegâne yolu, anlatıcı figürünün ve bakış açısının kurgusal düzlemde doğru konumlandırılmasına bağlıdır (Stevick, 2004, s. 81-82).

Anlatısal metinlerin kurgusal vitrinini oluşturan anlatıcı, yazar tarafından tasarlanan ve olay akışını okura nakleden kurmaca bir figürdür. Metnin estetik ve yapısal sınırlarını belirleyen bu unsur geleneksel ve modern edebiyatta genellikle her şeye vâkıf tanrısal (hâkim) bakış açısı, olayların merkezindeki kahraman-anlatıcı ya da sınırlı bir algıya sahip gözlemci (müşahit) konumunda karşımıza çıkar. Klasik biyografi türü, doğası gereği belgeleme ve yaşam öyküsünü nesnel bir gerçeklikle aktarma gayesi taşıdığından, kurmaca esnekliği düşük olan hâkim yazar-anlatıcıyı veya doğrudan öznenin kendi sesini (kahraman bakış açısını) merkeze alır. Nitekim mesafeli duruşu nedeniyle gözlemci anlatıcıya bu türde pek rastlanmaz. Klasik ve modern roman türlerinde bu temel bakış açıları kullanılırken, postmodern metinlerde bunlara ek olarak çoğulcu bir bakış açısı egemen kılınır (Aktaş, 2005, s. 75-107). Bu çoğulculuk olgusu, modern bireyin ruhsal parçalanması ve kalabalıklar içinde kendi varlığını yitirmesiyle ilişkilidir. Postmodern yazarlar, klasik ve modern dünyanın herkesçe kabul gören mutlak doğrularına bir tepki geliştirmek amacıyla sıklıkla bu çoğulcu bakış açısına başvururlar ve bu süreçte yazar ile anlatıcı rollerini birbirine karıştırırlar.

Modern kurmacanın karakteristik özelliği olan tanrısal anlatıcı ve hâkim bakış açısı, postmodern metinlerde yerini değişken bir yapıya bırakır; bu düzlemde anlatıcı kimi zaman roman karakterlerinin kimliğine bürünürken kimi zaman da farklı anlatısal sesler arasında gidip gelir. Esasen anlatıcı figüründeki bu değişkenlik, çoğulcu bakış açısının doğrudan bir yansımasıdır. Postmodernizmin etkisiyle oluşan meta-biyografik anlatının sınırlarına gelindiğinde ise anlatıcının bu katı ve sınırlandırılmış rollerinin esnetilmesi, metnin kurmaca ile gerçeklik arasındaki konumunu doğrudan belirleyen bir unsur hâline dönüşmektedir. Nitekim meta-biyografinin beraberinde getirdiği bu kurgusal esneklik ve anlatıcı rollerinin geçirgenliği, Ayşe Kulin'in biyografik romanlarının da temel yapısal iskeletini belirler. Sanatçının roman ve hikâyesinde hem kahraman-anlatıcıya hem de hâkim anlatıcıya aynı anda yer vermesi, yapıtta çoğulcu bakış açısını ön plana çıkarır (Çetişli, 2016, s. 33). Ayşe Kulin de tek sesli anlatımın getirdiği kurgusal engelleri bu çok seslilik vasıtasıyla aşar, ki bu durum, incelenen eserlerin meta-biyografik/postmodern karakterinin doğal bir tezahürüdür. Türün belgeleme ve yaşam öyküsünü derinlemesine aktarma doğasına ters düşmesi sebebiyle Kulin, kurgularında sınırlı bir algıya sahip olan gözlemci (müşahit) anlatıcıyı tamamen devre dışı bırakmıştır. Yazarın bu sahadaki ilk eseri olan *Adı: Aylin*'de; ana karakterin iç dünyası, gizli kalmış kaygıları, psikolojik derinlikleri ve kendine bile itiraf edemediği kırılmaları, her şeye vâkıf olan hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı figürünün rehberliğinde okura sunulur. Hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı, anlatı boyunca esas kişiye rehberlik etmekle birlikte okura da olayların ötesine geçebilme fırsatı sunarak okurun, esas kişiyi daha iyi idrak etmesini sağlar. "Bir meltem aynı zamanda. Yumuşak, sevecen, sarıp sarmalayan, dinleyen, dinlendiren, şifa veren kocaman yürekli bir Lokman Hekim. Bir pırıltı. Ele avuca sığmaz, dur durak tanımaz bir cıva. Yorulmak bilmeyen bir yolcu... Aylin!" (Kulin, 2005, s. 2-3) "Aylin her sabah otelinden çıkıp Polat'ın Saint Germain'deki evine gidiyor, orada müzik dinleyip, kitap okuyordu" (Kulin, 2005, s. 81) gibi ifadelerde hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı hissedilmektedir.

Kulin, *Adı: Aylin* romanıyla Aylin Cates Radomisli'nin ilgi çekici hayatını anlatının odağına yerleştirir ve buradaki başkişi olan Aylin'i metnin öznesi konumuna getirir. Aylin'in yaşam öyküsünü aktarmak adına bir araya getirilen yardımcı figürler ile onların hayatları ise kurgunun nesnesi hâlini alır. Kulin, *Adı: Aylin*'de anlatımın hemen hemen bütünü hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı kanalıyla aktarsa da kurgunun son kısımlarında söz hakkını romandaki yardımcı figürlere devrederek kahraman bakış açılı anlatıcıyı devreye sokar. Bu sayede okuyucuya, Aylin'in hayatının son demlerini, cenaze töreninde yer alan yakın halkasındaki insanlardan dinleme fırsatı verilir. Anlatıdaki yardımcı karakterlerin perspektifinden yansıtılan fikirler, kahraman anlatıcının da metinde kontrolü eline aldığı kanıtıdır. Kulin, yer yer kahraman bakışlı anlatıcıya da alan açarak metnin anlatıcı yapısını postmodern anlatının benimsediği çoklu bakış açısına ulaştırır.

Kulin'in *Adı: Aylin* ve *Füreya* romanları arasındaki belirgin ortaklıklar, anlatıcı ve bakış açısı tercihlerinde de kendisini gösterir. Yazar, Füreya Koral'ın hayatını odağa alarak kurguladığı ikinci biyografik eserinde de benzer bir anlatım stratejisini sürdürür. Köklü bir aileden gelen ve farklı alanlardaki yetenekleriyle çevresinin ilgisini çeken Füreya'nın yaşamı, gerek eşlerinin gerekse toplumsal yapının kadın kimliğine yaklaşımına yönelik eleştiriler barındırır. Bu kısımlarda yansıtılan varoluş çabası, hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı vasıtasıyla aktarılır. Kulin, Füreya'da başkarakterin deneyimlediği durumları hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı kanalıyla sunarak okuyucunun, Füreya'nın hayatındaki her ayrıntıya vâkıf olmasını sağlar. "Tanrım! Onlar nasıl gözler öyle, masmavi, çakmak çakmak bakışlar, Füreya'yı delip yüreğine saplandı sanki. O hiç bu kadar güzel bir erkek görmemişti bugüne kadar" (Kulin, 2017, s. 52) gibi ifadelerde belirtilen durum görülmektedir.

Hâkim bakış açılı yazar-anlatıcının kurgusal sınırlılıklarını aşma düşüncesi, Kulin'i kahraman-anlatıcıyı da sürece dâhil etmeye yöneltir. "Ben; Osmanlı laleleri, karanfilleri ve söğütlerinin, Kütahya yeşilinin kiremit kırmızısının hele de Akdeniz turkuazının tutsağı imişim... Ben tepeden tırnağa, Bizans, İstanbul ve Anadolu imişim, meğer" (Kulin, 2017, s. 12-13) gibi ifadelerin bulunduğu "Pentimento" ibareli kısımlarda, kahraman bakış açısına sahip anlatıcının, doğrudan başkarakterin kendi sesinden olayları aktardığı gözlemlenmektedir.

Kulin'in her iki romanı anlatı teknikleri açısından incelendiğinde belgesel nitelikteki yaşamların mahrem ve gizemli yönleri çoğunlukla birinci şahıs ağzından, kahraman-anlatıcı vasıtasıyla okura ulaştırılırken, kurgusal dış çerçevenin ön plana çıktığı bölümlerde hâkim bakış açılı yazar-anlatıcının anlatımı devraldığı görülür. Yazar, biyografik kurgularında tek sesli anlatımı kırarak hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı ile kahraman-anlatıcıyı bir arada kullanması; anlatıcının mutlak otoritesini esnetip yaşam öyküsünün kurmaca bir yapı olduğunu okura sezdirerek metne meta-biyografik bir nitelik kazandırır.

2.4. Meta-biyografik anlatılarda postmodern mekân ve parçalı zaman izleği

Geçtiğimiz yüzyılın son dönemleri, alışlagelmiş anlatı biçimlerinin sorgulandığı ve edebî formların değişimlerin görüldüğü bir evresidir. Biçimsel sınırların esnetildiği bu süreçte, yerleşik gerçeklik algısı yerini parçalı ve çok katmanlı bir kurmaca yapısına bırakmıştır. Bu dönüşüm, anlatının temel sütunları olan zaman ve mekân kurgusunu da geleneksel kronolojiden uzaklaştırarak yeniden tanımlamıştır. Klasik ve modern romandaki kronolojik zaman dizgesinin dışına çıkılarak mantık sınırlarını zorlayan, parçalanmış, belirsiz, öznelleştirilmiş ve alışılmış bugün algısından uzak bir zaman modeli benimsenmiştir. Zamandaki bu kırılmaya paralel olarak mekân algısında da büyük değişikliklere gidilmiştir. Özellikle mekândaki belirsizliklerin ön plana çıkması, doğrudan modernizm eleştirisiyle ilişkilidir. Artık postmodern anlatılarda, modern romandaki gibi uzun uzadıya yapılan tasvirler veya mekân ile insan arasında kurulan o determinist, yoğun ilişkilere rastlanmaz; zira geleneksel zaman ve mekân kavramlarının yerini uzam almıştır. Nitekim bu yeni tekniklerin her biri, postmodern bireyin parçalanmış ruh hâlinin birer göstergesi olarak yorumlanmalıdır (Yeter Şahin, 2019, s. 50).

Geleneksel olay örgüsünün dışına çıkan postmodern roman, edebî olmayan unsurlara geniş yer ayırarak yazarın ve eserin kutsallığını yıkar. Anti-edebiyat yaklaşımıyla sanatçıyı merkezi konumundan uzaklaştıran bu anlayış, bütünsellik yerine parçalanmışlığı ve minör olanı ön plana çıkarır. Doğrusal ve kronolojik zaman dizgesinin kırılmasıyla birlikte, neden-sonuç bağından kopuk, belirsiz ve değişken bir anlatıcı figürü inşa edilir. Son tahlilde, montaj gibi tekniklerin devreye girmesiyle klasik ve modernist metin yapısı köklü bir dönüşüme uğrar (Yeter Şahin, 2019, s. 51). Bu doğrultuda, tarihsel veriye dayalı akışı mutlak bir gerçeklik olarak kabul eden klasik biyografi yazımının aksine meta-biyografik roman; gerçek zamanın yerine, anlatıcının kurguladığı bir zaman dizgesini yerleştirir.

Ayşe Kulin, meta-biyografik bir nitelik taşıyan *Adı: Aylin* ve *Füreya* romanlarında, gerçek yaşam öykülerinin doğrusal zaman akışını parçalayarak kurguyu gerçekliğin önüne geçirir. Anlatıda olayların sırasıyla aktarılması ve zamanın düz çizgisel ilerleyişi tamamen ortadan kaldırılarak, yerine zaman ve mekânın bir arada kullanıldığı kesitler oluşturulur. Zamanın farklı bölümlerle döngüselleştiği bu düzlemde, her bir tekrar kendi başına var olabilen farklı anlatı seçeneklerini görünür kılar. Aynı olay örgüsünün farklı zaman dilimlerinde ve çeşitli biçimlerde yeniden üretilmesi, neden-sonuç ilişkisini yıkararak önce ile sonra kavramlarını belirsizleştirir. Neticede anlatı, farklı dönem ve biçimlerin rastlantısal birlikteliğine dayanan çok sesli/katmanlı bir yapı zeminine oturur (Akay, 2005, s. 150). Kulin'in biyografik kurgularında zamanın bu denli parçalanmış hâle gelişi, tarihsel gerçekliğin akışını sabote ederek kurgusal olanın egemenliğini ilan eder.

Adı: Aylin romanında olay zamanı düz bir çizgi takip etmeksizin, karakterin doğumundan, eğitim hayatına, çalkantılı evliliklerine ve Amerikan ordusundaki albaylık dönemine kadar anlardan oluşan parçalar hâlinde sunulur. Anlatı yapısında derinlik arayışı yerini kurgusal biçimlere bırakırken; zaman, mekân ve öznel arasındaki sınırlar silinerek birbirine yaklaşır. Olayların sıralanışı ve mekân kullanımıyla ilgili sınırlamaların birbirine karıştığı bu süreçte, zamanın farklı biçimlerde kullanımıyla akışın sürekliliği tamamen bozulur. Yazar, *Adı: Aylin* romanında anlatıyı doğrudan çözüm bölümünden, yani [24 Ocak 1995, Salı: 10:30, New York] (Kulin, 2005, s. 1) epigrafiyle sunulan cenaze merasiminin yapıldığı mekândan başlatır. Bu sondan başlatma tekniği, klasik biyografinin kronolojik doğasını en baştan sarsar; anlatıcı çağrışımlar vasıtasıyla esas kişiyi bir andan diğerine götürerek zaman akışında kırılmalar yaratır. 19 Ocak 1995'teki gizemli ölüm anı ile en baştaki cenaze merasimi katmanının yan yana getirilmesi, nesnel zamanın çizgisel ilerleyişini yok ederek bütünüyle kurgusal bir döngüsellik üretir. Benzer şekilde *Füreya* romanında da çift zamanlı bir izlek tercih edilerek, Şakir Paşa Konağı'ndaki çocukluk yılları, sancılı Bursa çiftlik günleri ve Atatürk'ün sofralarındaki diplomatik dönem, İsviçre ile Fransa sanatoryumlarındaki tedavi süreçleriyle eş zamanlı bir düzlemde eritilir.

Öykülemenin yerini saf bir anlatma ediminin alması, kurgunun süresiz ve parçalanmış bir görünüme bürünmesini beraberinde getirir (Yeter Şahin, 2019, s. 49). Zamandaki bu biçimsel yapı değişikliğine, mekânın nesnel gerçekliğinin çözülerek bütünüyle algısal ve soyut uzamlara dönüşmesi süreci eşlik eder. Kurgu odaklı metinler, geleneksel gerçeklik kalıplarının dışına çıkarak kendi kurallarıyla yeni bir dünya inşa eder. Ancak bu kurmaca dünya gerek biçimsel gerekse içeriksel açıdan rasyonel mantığın tüm sınırlarını zorlayabilir. Dahası gerçek ile kurmacanın, gerçek ile gerçek dışının bütün sınırları birbirine karışabilir (Menteşe, 1995, s. 280-281). İmgelerin ve sözcüklerin yinelenmesi parodi, pastiş, metinlerarasılık gibi tekniklerin kullanılması ya da bir metnin içinden dış dünyaya göndermeler yapılması postmodern anlatılarda sıkça karşılaşılan unsurlardır (Doltaş, 1999, s. 27-28).

Kulin, biyografinin zorunlu kıldığı somut mekânları (Büyükada, New York, Bursa, Londra) metne dâhil ederken, onları anlatının kurallarına göre yeniden biçimlendirilen öznel birer mekâna dönüştürür. Klasik biyografilerin mekânı sadece olayların geçtiği sabit bir dekor olarak konumlayan yaklaşımları yerini, bireyin iç dünyasını, kâbuslarını ve kırılmalarını yansıtan yeni

bir mekân anlayışına bırakır. *Füreya* romanında başkişinin Doğu ve Batı arasındaki kimlik sıkışmışlığı, Şakir Paşa Konağı'nın "cami ile kilise arasında konumlanmasıyla", somut bir mekânın anlatısal bir karşıtlık odağına dönüştürülmesini sağlar. Gerçek ile gerçek dışının sınırları, karakterlerin hastalık ve yalıtılmışlık dönemlerinde tamamen muğlaklaşır. Füreya'nın verem teşhisiyle kapatıldığı İsviçre sanatoryum odasındaki mutlak yalnızlığı, nesnel bir tedavi mekânı olmaktan çıkarak rüya, kâbus ve hayal uzamı olarak yeniden üretilir. Toprağa şekil verdiği seramik fırınının etrafında kurulan bu yeni dünya, rasyonel mekân algısını yıkan, kurgunun gerçeği yeniden biçimlendirdiği sanatsal bir varoluş alanıdır. Aynı şekilde *Adı: Aylin*'de karakterin çocukluğunun geçtiği modern ve lüks Ankara Sosyal Apartmanı (Kulin, 2005, s. 34), Ankara Koleji ve İstanbul-Büyükkada gibi mekânlar, karakterin anılarında ferahlatıcı/geniş mekânlar olarak kurgulanırken olgunluk çağında evliliklerinde iletişim sorunları yaşadığı Londra evleri ise tamamen dar, boğucu ve birer "labirentleşen kapalı mekân" formuna bürünür. Karakterin "orduya katılmak ve evden uzaklaşmak için kesin kararını bu aile içi hesaplaşma gününün sonunda aldığını bilmesi" (Kulin, 2005, s. 300), bu algısal dar mekânın yarattığı ruhsal yıkımdan kaçış arzusunun kurgusal bir tezahürüdür. Benzer şekilde Libya'da Prens Senusi'nin sarayında üzerine kapıların kilitlendiği esaret uzamı da dış dünyanın nesnel gerçekliğinden kopuk, mantığı zorlayan bir klostrofobik mekân deneyimi sunar. Mutlak bir anlam birliğini yadsıyan ve anlam kayganlığını ön plana çıkaran göstergelere yer verilmesi de bu kurmaca evrenin temel belirleyicileri arasındadır (Doltaş, 1999, s. 27-28).

Kulin'in metinlerinde somut mekânlar, parçalı anlatım biçiminin, rüyaların ve psikolojik kırılmaların etkisiyle soyutlaşarak bireyin karmaşık iç dünyasını yansıtır. Yazar, geleneksel zaman ve mekân tasvirlerinin determinist bağlarını tamamen tasfiye ederek, zamanı anlardan ve kaymalardan oluşan parçalı bir yapıya, mekânı ise rüya, kâbus ve psikolojik kırılmalarla donatılmış esnek bir uzama dönüştürür. Klasik biyografinin belgesel/nesnel evreni, meta-biyografik roman zemininde yerini kurgunun gerçeklikle yarıştığı ve her defasında kurmacanın zaferiyle sonuçlandığı estetik bir dünyaya bırakır. Böylelikle *Adı: Aylin* ve *Füreya* eserleri statik birer yaşam öyküsü belgesi olmaktan çıkıp, postmodernizmin parçalanmış gerçeklik anlayışıyla örülü, zaman ve mekânın estetik olarak yeniden üretildiği nitelikli birer meta-biyografik roman zeminine yerleşir.

Sonuç

Edebiyata postmodernizmin getirdiği belirgin yeniliklerden biri, türsel sınırların bulanıklaştığı yeni anlatı formlarına zemin hazırlamış olmasıdır. Geleneksel olarak belgelenebilir gerçeklik, nesnellik ve kronolojik çizgisellik üzerine kurulan biyografi türü, bu estetik kırılmayla birlikte yapı değiştirmiş ve ortaya meta-biyografik roman çıkmıştır. Meta-biyografik anlatı, dış dünyanın somut yaşam öykülerini tarihin pasif birer nesnesi olarak aktarmak yerine, kurmaca düzlemin imkânlarıyla yeniden üreten, parçalı ve öznel bir inşa sürecini temsil eder.

Bu çalışma, meta-biyografik yazın evrenini teorik bir çerçeveye sınırlı tutmayıp söz konusu türün Türk romanındaki somut yansımalarını *Adı: Aylin* ve *Füreya* romanları üzerinden çözümlemiştir. Kulin'in tarihsel verileri kurgusal birer anlatı ögesine dönüştürme biçimi, meta-biyografik türün Türk edebiyatındaki gelişim sürecini örneklemesi açısından işlevsel bir katkı sunmaktadır. Bu iki eser, biyografik verinin tarihsel bir belge niteliğini aşarak, estetik bir anlatı formuna nasıl dönüştüğünü göstermesi bakımından türün yapısal olanaklarını temsil eden metinler arasındadır. Bu çalışmada *Adı: Aylin* ve *Füreya* romanları; Türk edebiyatında türler arası anlatıların gelişimini yansıtan iki önemli örnek olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında gerçekleştirilen karakter analizi, Kulin'in tarihsel figürleri klasik biyografi öznelere olmaktan çıkararak, kurmaca kuralları çerçevesinde biçimlenen "metinsel öznelere" haline getirdiğini göstermektedir. Romanların başkişileri, sadece toplumsal başarıları veya kamusal kimlikleriyle sınırlı tutulmamış; aksine ailevi çatışmaları, travmatik evlilikleri ve ruhsal izolasyon süreçleriyle işlenmiştir. Yazar, bu gerçek şahsiyetlerin iç dünyalarını rüya ve

fantezi unsurlarıyla birleştirerek, tarihsel figürleri metnin kurmaca yapısına uygun, derinlikli karakterler seviyesine taşımıştır. Yan karakterlerin bu dönüşümü destekleyen işlevsel varlığı ise belgesel gerçekliğin kurgusal nitelikler lehine esnetilmesini sağlamıştır. Anlatıların zaman ve mekân kurgusu üzerinde yapılan incelemeler, Kulin'in türün yapısal özelliklerine getirdiği teknik yaklaşımları ortaya koymaktadır. Yazar, geleneksel doğrusal zaman akışını esneterek, zamansal ve mekânsal katmanların eş zamanlı olarak kullanıldığı bir kurgu geliştirmiştir. *Adı: Aylin*'in kronolojik bir takvim yerine doğrudan karakterin ölüm ve cenaze anını bildiren epigrafik bir katmanla başlaması, nesnel zamanın kurgusal olarak parçalanışının en somut kanıtıdır. Geriye dönüş ve ileriye sıçrama teknikleriyle zaman, anlardan oluşan parçalara bölünürken mekân da bir dış dekor olmaktan sıyrılıp algısal birer uzama dönüşmüştür. Şakir Paşa Konağı'nın konumu üzerinden üretilen Doğu-Batı kimlik sembolizmi ile evlilik krizlerine paralel olarak daralan Londra evleri, mekânın nesnel gerçekliğinin bireyin içsel durumuna göre nasıl soyutlandığını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Ayşe Kulin'in biyografik kurguları, belgesel verilerle kurmaca unsurların bir arada işlendiği meta-biyografik yapılara örnek teşkil etmektedir. Yazarın parçalı zaman modellerine, algısal mekân tasarımlarına ve karakterlerin iç dünyasındaki kırılmalara yönelmesi, Türk edebiyatındaki meta-biyografik dönüşümün izlenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu çalışma, Kulin'in bireysel yaşam öykülerini kurmaca birer metne dönüştürme stratejilerini metin analizi yöntemiyle görünür kılmayı ve çağdaş Türk romanındaki türsel arayışlara dair bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

- Abrams, M. H. (1999). *A glossary of literary terms*. Cengage-Heinle & Heinle.
- Akay, A. (2005). *Postmodernizm*. L&M Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2005). *Roman sanatı ve roman sanatına giriş*. Akçağ Yayınları.
- Ateş, Ö. F. (2022). *Biyografi türüne kuramsal bir yaklaşım ve Türk edebiyatında biyografi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Aydın, C. (2021). *Biyografi ile meta-biyografi arasında Ayşe Kulin'in romanları üzerine yapısal bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırklareli Üniversitesi.
- Çetin, N. (2017). *Roman çözümleme yöntemi*. Akçağ Yayınları.
- Çetindaş, D. (2016). *Türk edebiyatında biyografik anlatı ve romanlar*. Kesit Yayınları.
- Çetişli, İ. (2006). *Batı edebiyatında edebî akımlar*. Akçağ Yayınları.
- Çetişli, İ. (2016). *Metin tahlillerine giriş/2 (Hikâye, roman, tiyatro)*. Akçağ Yayınları.
- Çıkla, S. (2002). Romanda kurmaca ve gerçeklik. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 6(65-67), 111–129.
- Doltaş, D. (1999). *Postmodernizm: Tartışmalar ve uygulamalar*. Telos Yayınları.
- Eliuz, Ü. (2016). *Oyunda oyun: Postmodern roman*. Kesit Yayınları.
- Göktürk, A. (1997). *Okuma uğraşı*. Yapı Kredi Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2006). *Öykü sanatı*. Salkım Söğüt Yayınları.
- Kulin, A. (2005). *Adı: Aylin*. Everest Yayınları.
- Kulin, A. (2017). *Füreye*. Everest Yayınları.
- Lyotard, J.-F. (1990). *Postmodernizm* (A. Çiğdem, Çev.). Kesit Yayınları.
- Menteşe, O. B. (1995). Sanatta ve edebiyatta postmodernizm. *Türk Dili*, 519, 273–283.

- Moran, B. (1988). *Edebiyat kuramları ve eleştirileri*. Cem Yayınevi.
- Moran, B. (2009). *Türk romanına eleştirel bir bakış 3*. İletişim Yayınları.
- Nadal, I. B. (1984). *Biography: Fiction, fact and form*. St. Martin's Press.
- Oppermann, S. (2006). *Postmodern tarih kuramı: Tarih yazımı, yeni tarihselcilik ve roman*. Phoenix Yayınları.
- Ören, A. (2015). Edebiyatta kurgusal gerçeklik. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 156–162. <https://izlik.org/JA39SZ56ZT>
- Sazyek, H. (2002). Türk romanında postmodernist yöntemler ve yönelimler. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 6(65-67), 493–509.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi* (S. Kantarcıoğlu, Çev.; 2. bs.). Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2005). *Edebiyat üzerine makaleler*. Dergâh Yayınları.
- Tekcan, R. (2011). Bir başkasının yaşamını yeniden kurmak: Biyografi üzerine bir çalışma. N. Avcı, D. Derman, S. Kırca, A. Yumul (Haz.), *Dışarıda kalanlar/bırakılanlar içinde* (ss. 69–80). Bağlam Yayınları.
- Tüzer, İ. ve Hüküm, M. (2019). *Edebiyat sosyolojisi: Edebiyata sosyolojiden bakmak*. Akçağ Yayınları.
- Ünlü, A. (2015). *Biyografi ve biyografik dram*. NotaBene Yayınları.
- Yeter Şahin, G. B. (2019). *Türk postmodern anlatılarında modernleşme eleştirisi*. Bilge Kültür Sanat.

Beyanlar / Statements

Finansman Beyanı	Bu araştırma; kamu, ticari veya kâr amacı gütmeyen sektörlerdeki fon kuruluşlarından herhangi bir hibe almamıştır.
Funding Statement	<i>This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.</i>
Çıkar Çatışması Beyanı	Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayımlanmasıyla ilgili olarak herhangi bir muhtemel çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.
Declaration of Interests	<i>The author declares that there is no conflict of interest regarding the research, authorship, and/or publication of this article.</i>
Yazar Katkıları	Bu makale tek yazarlıdır. Kavramlaştırma, metodoloji, araştırma, yazım ve düzenleme süreçlerinin tamamı yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.
Author Contributions	<i>This is a single-authored article. Conceptualization, methodology, investigation, writing and editing were all carried out by the author.</i>
Etik Kurul Onayı	Bu çalışma, birincil veri toplama (anket, görüşme, deney vb.) içermediğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.
Ethics Approval	<i>This study did not involve primary data collection (surveys, interviews, experiments, etc.) and therefore did not require ethics committee approval.</i>
Yapay Zekâ Kullanım Beyanı	Yazar; bu çalışmanın hiçbir aşamasında üretken yapay zekâ araçlarından yararlanmadığını beyan eder. Metnin tamamı yazar tarafından üretilmiş olup çalışmanın içeriğine ilişkin bilimsel ve etik sorumluluk bütünüyle yazara aittir.
Artificial Intelligence Usage Statement	<i>The author declares that no generative artificial intelligence tools were used at any stage of this study. The entire text was produced by the author, who bears full scientific and ethical responsibility for the content of the work.</i>